

Particularități metodologice în restaurarea icoanelor rusești și a celor din Țara Românească de secol XIX. Studiu de caz

*Dr. Diana Mirea**

* Muzeul Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea, Râmnicu Vâlcea, România, e-mail: scrociob_diana@yahoo.com.

Abstract: *Methodological peculiarities in the restoration of Russian and Wallachian icons from the 19th century. Case Study.* The paper addresses the problems I encountered in the restoration of a serial Russian Quadripartite icon by comparison with an icon representing the Transfiguration made in a workshop in Wallachia. Although at first glance the restoration seems to follow some classic steps, a closer look shows the differences imposed by the materials used in the composition of the two icons, by the degradation they suffered over time or by the environment in which they were placed. The analyzes confirm a cement that is too concentrated or a cleaning solution that is too strong and guides us towards a correct approach. Each case is unique.

Keywords: icons, Russian, Wallachian, restoration methods.

Introducere

De la început trebuie amintit faptul că icoanele de secol XIX, de Școală Rusească, deși inițial par să se asemene, păstrându-și tehnica pe parcursul mai multor generații, la o privire mai atentă observăm că sunt extrem de diverse dacă ne referim atât la tipologia lor, la iconografia prezentată și, nu în ultimul rând, la structura lor materială¹. În aceeași măsură, cele din Țara Românească sunt diverse, fiind vorba de centre locale de pictură cu resurse mai importante sau mai puțin importante și de comenzi de la donatori mai înstăriți sau mai puțin înstăriți. Icoanele au o structură stratificată compusă din lemn, grund, strat de culoare și verni, fiecare suprafață fiind diferită și reacționând diferit la acțiunea factorilor de mediu. Ținând cont de toate acestea, analiza pieselor înainte de restaurare clarifică în mod cert mai multe întrebări referitoare la metodologia de restaurare

¹ Mirea 2019, p. 391-394.

aplicată, ținând cont de faptul că fiecare lucrare este un caz unic cu particularități specifice.

În prezentul articol voi încerca o abordare a problemelor de care m-am lovit eu ca restaurator, comparând metodologia folosită în restaurarea a două icoane. Una, reprezentând scena Schimbării la Față creată în manieră populară într-un atelier din Țara Românească și aparținând unui proprietar particular, iar cea de-a doua, o icoană Cvadripartită de factură rusească din colecția muzeului, fără date de proveniență, ambele datate secolul XIX.

Starea de conservare

Versoul **icoanei rusești**, un lemn de esență tare, prezenta în primul rând deformări tangențiale datorate variației factorilor de microclimat, deformări ce au cauzat ieșirea traverselor din locul lor obișnuit, acestea pierzându-se de-a lungul timpului alături de depuneri slab aderente și aderente, eroziuni, pete de diverse proveniențe sau depozite de ceară. Pictată cu o pastă consistentă dar extrem de fin, suprafața picturală avea numeroase exfolieri datorate uscării și deformării tangențiale a lemnului și fluctuațiilor de microclimat, lacune datorate variației factorilor de microclimat, fenomenului de decoeziune dar și factorului uman, cracluri, depuneri superficiale, depuneri aderente datorate folosirii în cult dar și condițiilor de păstrare, depozite de ceară sau picături de diverse alte proveniențe.

Suportul **icoanei pictate în Țara Românească** era confecționat din lemn de esență moale (tei) și nu avea traverse. Se puteau observa deformări tangențiale datorate variației factorilor de microclimat, existența unui nod care a lucrat observându-se și pe față, orificii de zbor rezultate în urma unui atac xilofag vechi, în prezent inactiv,

depuneri slab aderente și aderente. Pe suprafața picturală pictată cu o pastă grasă în manieră populară se puteau observa lacune ce se datorează fluctuațiilor de microclimat și fenomenului de decoeziune precum și lacune datorate factorului uman (manipulări neglijente), exfolieri și ridicături ale stratului pictural sub formă de acoperiș, fragilizare, uzuri, eroziuni, depuneri superficiale, depuneri aderente datorate folosirii în cult și condițiilor de păstrare neadecvate, picături, depozite de ceară și stropi de diverse alte proveniențe.

Extrem de importante înaintea începerii lucrărilor de restaurare sunt analizele. Particularitățile metodologice de restaurare a celor două piese au fost dictate în primul rând de particularitățile tehnicii de execuție² dar și de starea de conservare, absența, în cazul nostru, a intervențiilor anterioare sau de structura celor două piese.

Tratamente de restaurare

Pe verso, **icoana rusească** a fost inițial desprăfuită, îndepărtându-se depunerile neaderente, apoi biocidată cu un biocid cu spectru larg de acțiune pe bază de permetină, pentru a preveni un eventual atac ulterior al insectelor xilofage. După o curățare prealabilă a spațiului aferent cu o soluție apoasă (apă alcoolizată), traversele care lipseau au fost înlocuite cu unele din lemn de mesteacăn de dimensiuni potrivite (operațiune efectuată de către restauratorul lemn). Fisurile au fost obturate cu un amestec de clei de pește (9%) și rumeguș. Îndepărtarea depunerilor aderente s-a făcut cu o soluție de apă alcoolizată 20% iar petele au fost curățate în funcție de natura lor. Integrarea cromatică s-a făcut în tehnica velatura, cu ajutorul unor pensule și a unor baițuri în nuanțe apropiate.

² Deși oficial se poate descrie ca tempera pe lemn, micile diferențe surprind prin varietate.

Pe suprafața pictată desprăfuirea s-a făcut cu ajutorul unei pensule late. După aplicarea foiței japoneze cu clei de pește 3%, refacerea coeziunii și adeziunii stratului de culoare la suport s-a efectuat prin aplicarea unui clei de pește 9% și evaporarea conținutului de apă distilată prin metoda condensului, alternând presa caldă cu presa rece. Completarea stratificată a stratului pictural (un chit pe bază de ipsos destul de consistent) a însemnat, inițial, obturarea orificiilor de zbor cu chit de rumeguș și aplicarea ulterioară a laptelui de chit și a chitului (clei de pește 9% în amestec cu carbonat de calciu). Îndepărtarea depunerilor aderente a fost și ea o provocare în sine, pictura având depuneri slab aderente și aderente punctuale sub formă de aglomerări și dispunere diversă. Pe lângă acestea trebuie să amintim foița metalică extrem de sensibilă. Depunerile slab aderente au fost curățate cu o soluție de hidroxid de potasiu 4% iar cele aderente cu un amestec de hidroxid de potasiu 4% și o emulsie de agenți tensioactivi formată din 100 ml alcool și 150 ml esențe în proporții egale. Integrarea cromatică a fost efectuată cu acuarele în tehnicile velatura pentru eroziuni, rittoco pentru lacune mici și tratteggio pentru lacunele mai mari, un ton mai deschis și o tentă mai rece. Verniul de damar 12% + 1% ceară ca plastifiant s-a aplicat prin pensulare și egalizat îndelung.

Fiind într-o stare de conservare relativ mai bună, icoana reprezentând **Schimbarea la Față** a beneficiat pe verso de o desprăfuire cu ajutorul unei pensule late iar biocidarea preventivă s-a făcut prin pensulare și injectare în orificiile de zbor a soluției pe bază de permetrină, etanșeizarea și lăsarea sa timp de 10 zile. Orificiile de zbor inactive au fost obturate cu un amestec de clei de pește (9%) și rumeguș iar îndepărtarea depunerilor s-a făcut cu apă alcoolizată (20%).

Pe suprafața picturală, după consolidarea profilactică cu foiță japoneză și clei de pește (3%), a urmat refacerea coeziunii și adeziunii stratului pictural la suport, prin metoda „la rece”, în zonele cu exfolieri sau ridicături sub formă de acoperiș, utilizându-se clei de pește fierbinte (9%) și presându-se ușor cu spatula. Subliniem faptul că de această dată am întâlnit un chit aplicat în mai puține straturi decât exemplul anterior dar consistența sa ne-a obligat să păstrăm o concentrație de 9% a cleiului de pește în apă distilată cu un mic adaos de conservant (Preventol R80). Completarea stratificată a stratului pictural a presupus curățarea lacunelor cu apă alcoolizată, aplicarea cleiului, a laptelui de chit, a chitului și finisarea lacunelor. După efectuarea mai multor teste, îndepărtarea depunerilor slab aderente și

aderente a fost efectuată cu o emulsie de agenți tensioactivi formată din 50 ml alcool etilic absolut și 200 ml esențe. Prezentarea estetică finală a urmărit, ca de fiecare dată, punerea în valoare a picturii originale folosindu-se tehnicile velatura, ritocco sau tratteggio, în funcție de suprafață și culori pe bază de apă. Protejarea finală a icoanei s-a făcut cu verni de damar 12% + ceară 1% ca plastifiant.

Concluzii

Trebuie să menționăm faptul că, deși par diferite, ambele modalități de abordare a metodologiei de restaurare au urmărit stabilizarea suportului, descărcarea suprafețelor de diferite tipuri de acumulări, o prezentare estetică finală coerentă și o protecție pe termen lung a pieselor, prin respectarea principiilor restaurării.

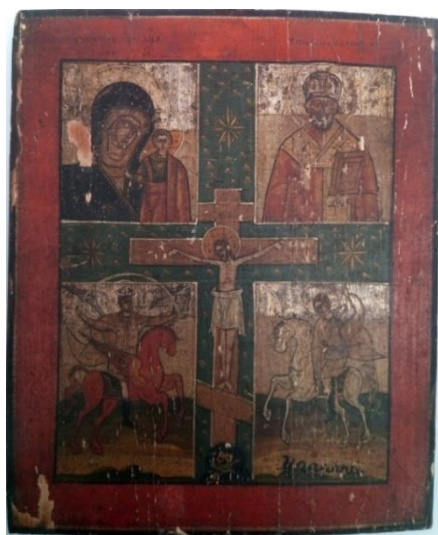
BIBLIOGRAFIE

Istudor 2011 – Ioan Istudor, *Noțiuni de chimia picturii*, Ediția a II-a, Ed. ACS, București, 2011.

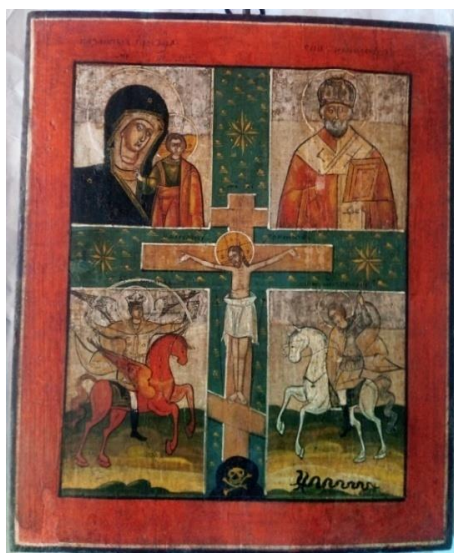
Mirea 2019 – Diana Mirea, *Studiu de caz privind restaurarea unei icoane lipovenești*, Argeșis, Studii și comunicări, seria Istorie, TOM XXVIII, Ed. Ordessos, Pitești, 2019.

Knut 1999 – Nicolas Knut, *The restoration of paintings*, Ed. Könermann, Germania, 1999.

Uspensky, Lossky 2011 – Leonid Uspensky, Vladimir Lossky, *Călăuzi în lumea icoanei*, Ed. Sophia, București, 2011.

Icoană cvadipartită înainte de restaurare

Icoană cvadripartită după restaurare

Icoană Schimbarea la Față înainte de restaurare

Icoană Schimbarea la Față după restaurare
